



Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center



SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

==== Izpitna pola 2 ====

Razčlemba izhodiščnega besedila

Ponedeljek, 3. junij 2013 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.

Kandidat dobi konceptni list in ocenjevalni obrazec.

Priloga z neumetnostnim besedilom je na perforiranem listu, ki ga kandidat pazljivo iztrga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec). Svojo šifro vpišite tudi na konceptni list.

Izpitna pola vsebuje 27 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 120. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve, ki jih pišete z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo in skladno s pravopisnimi pravili, vendar ne samo z velikimi tiskanimi črkami. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami. Pazite na slovnično in pravopisno pravilnost odgovorov (možnost odbitnih točk zaradi jezikovnih napak). Osnutek zadnje naloge, ki ga lahko napišete na konceptni list, se pri ocenjevanju ne upošteva.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 1 prazno.

Priloga k izpitni poli 2 (M131-103-1-2)

Pisatelji pišejo za večnost, novinarji za jutri

O razlikah med literaturo in novinarstvom

U Poskušali bomo nanizati nekaj stičišč in razlik med novinarstvom in literarnim ustvarjanjem. Pri tem bomo izhajali iz resne literature in resnega časopisnega novinarstva. Ne eno ne drugo v realnosti ni prevladujoče, je pa, upajmo, še vedno nekakšen ideal.

JANKO LORENCI

1 Osnova, ki povezuje obe naši dejavnosti, je pisanje. Pisanje ni izvorna človekova potreba. To je sporazumevanje. Gon po literarnem ali novinarskem pisanju torej sam po sebi ne obstaja, obstaja pa kot specifičen izraz neke splošne človekove potrebe. Torej tako novinar kot literat do neke mere pišeta iz nuje.

2 Eden in drugi seveda pišeta za bralstvo. Bralcev je vedno premalo. Če jih zmanjka, novinar pogosto postane kaj drugega (zelo rad piarovec), literat pa piše naprej. Torej je bolj predan svojemu početju.

Pesniška svoboda je v novinarstvu greh

3 Tako smo pri kočljivem pojmu – poslanstvu. Nekateri se iz njega norčujejo, nemalo (staromodnih?) novinarjev in pisateljev pa ga še jemlje resno.

4 No, v okviru tega zmuzljivega pojma se imajo pisatelji za umetnike, novinarji pa za strokovnjake za to ali ono ter hkrati za predstavnike zdravega razuma, prevladujoče morale in javnega interesa. Ali povedano drugače: literatura je umetnost, novinarstvo je večšina s primesmi poklicanosti za višje družbene cilje. Novinarstva se da naučiti, občutek poslanstva pa mlademu začetniku privzgojiti, če časopis kaj da na take reči.

5 Literarnost je človeku položena v zibko ali mu odtegnjena za vse večne čase; je podarjen talent, ki ga lahko razvijaš ali pustiš usahniti. Zato za novinarstvo obstajajo posebne šole, pisateljskih akademij pa ni. Pisatelji so vedno samouki, novinarji pa so ali niso.

6 Iz strokovne narave novinarstva in umetniške narave literature izvira naslednja pomembna razlika. Novinarstvo skuša biti objektivno, se držati dejstev, ne mešati realnega in fiktivnega sveta. Je neločljivo povezano z resničnimi dogodki, s stanji, z ljudmi. Fantastično je toliko, kolikor je fantastično življenje. Pesniška svoboda je v novinarstvu greh.

7 Literatura pa praviloma noče biti ne oblikovalka ne podložnica objektivnosti, realnosti, trdih dejstev in stroge kavzalnosti. Je pač fikcija. Tu je veliki stvaritelj, arhitekt, zidar in bog avtor sam. Celo pri biografijah in avtobiografijah ima pisec izdatne zaloge svobode.

Literat ima večji občutek svobode od novinarja

8 Naslednja razlika: etika. Novinarstvo naj bi bilo v principu etično. Žurnalisti imajo svoje kodekse, ki jim zapovedujejo objektivnost, resnicoljubnost in etično držo. V novinarstvu, kot pravijo pravila tega kodeksa, ki jih pri dobrih časopisih v glavnem spoštujejo, ne smeš povzdigovati zločina ali buditi nizkih nagonov, moraš pa razkrivati resnico. Slednje je najtežje, ker zahteva znanje in zagnanost, omejeno s številnimi ovirami.

9 Literati nimajo lastnikov in kodeksov. Svobodni so kot ptiček na veji in lahko hvalijo tudi morilca in komunizem, če jih je ravno volja. Etičnost mojstrov peresa ne skrbi, pogosto se trudijo, da bi veljavne norme sesuli, kar je nekoliko povezano s tem, da je grdo

OBRNITE LIST.

zanimivejše od lepega, nenavadno od običajnega in tako dalje. Toda vsega si – odvisno od družbenih okoliščin in trenutka – umetniki vendarle ne morejo privoščiti. Recimo odkrite hvalnice pedofiliji. Kakor koli, književnik ima pri pisanju večji občutek svobode od novinarja in zato bolj uživa.

10 Pri novinarstvu naj bi bil intelekt v ospredju – časopisi so namreč zapleteni stroji za opazovanje, analizo in komentiranje dogajanja okoli sebe. Pisatelj posameznik se z njimi v tem pogledu ne more meriti. Tudi zato se šteje novinarstvo za potrebno družbeno institucijo (»četrti veja oblasti«), literatura pa »samo« za umetnost, individualni akt (literata) in individualno potrebo (bralca). Ker je od novinarstva starejša (morda ga bo preživela), doma v vseh časih in na vseh celinah, gre tudi pri njej očitno za notranjo družbeno potrebo, ki zna kljub svoji krhki strukturi nepovezanih, strogo individualno delujočih avtorjev plesti tkanino, ki prikazuje svet v marsičem globlje in občutljiveje od omenjene novinarske mašine. Brez literature bi vedeli o sebi in o drugih veliko manj, plitveje bi tudi čutili. Njen vpliv je večji, kot se zdi.

11 Tako je seveda zato, ker novinarstvo gleda na dogajanje okoli sebe predvsem z mogočnim, vendar s suhim in pomanjkljivim orodjem razuma, mi kot otroci racionalizma pa še vedno v glavnem verjamemo, da se njegove tipalke lahko dotaknejo vsega. Literatura je predvsem poustvarjanje življenja, njegovo pretakanje na papir z vsem intelektom in čutenjem, z vsemi instinkti, izkušnjami, slutnjami, strahovi in upanji, ki jih premore človek. In tako lahko ponovimo za drugimi, da je novinarstvo približevanje življenju, literatura pa življenje samo z njegovo kaotično in metafizično platjo vred.



Foto: Aleš Černivec

(Prirejeno po: Delo, Književni listi, 18. oktobra 2011.)

1. Pisec v besedilu govori o dveh skupinah pišočih, novinarjih in pisateljih. Ali tudi sam spada v katero od teh skupin? Podčrtajte ustrezno možnost in svojo izbiro utemeljite z navedbo ene izmed okoliščin nastanka besedila.

Pisec spada/ne spada v eno od predstavljenih skupin pišočih.

Okoliščina, ki potrjuje izbiro: _____
(2 točki)

2. Besedilo *Pisatelji pišejo za večnost, novinarji za jutri* je bilo objavljeno v tedenski prilogi časopisa in ne v kateri od njegovih vsakodnevnih rubrik. Zakaj? Dopolnite poved.

Izhodiščno besedilo je bilo objavljeno v tedenski prilogi, saj ne govori o _____
_____, temveč o _____.
(2 točki)

3. Posamezni deli izhodiščnega besedila imajo različne vloge.

- 3.1. V podnaslovu besedila je predstavljena tema, vendar pisec pri tem ni bil natančen.

Podnaslov dopolnite in ga zapišite na črti.

(2)

- 3.2. Kateri deli izhodiščnega besedila imajo naslednje vloge? Dele poimenujte in jih zapišite na ustrezne črte.

zbuditi pozornost za temo: _____

le popestriti besedilo: _____

usmerjati bralca med branjem: _____

natančneje napovedati temo: _____

(3)
(5 točk)

4. Začetni del (1. in 2. odstavek) ni posebej naslovljen. Naslovite ga, tako da boste izrazili njegovo temo. Odgovor zapišite na črto.

(2 točki)

5. Za kakšen zaključek (11. odstavek) se je odločil pisec? Obkrožite črko pred ustrezno možnostjo.

Pisec v zaključku

- A obnovi vsebino celotnega besedila.
- B naredi nepričakovan preobrat.
- C razmišlja o prihodnosti obravnavanih dejavnosti.
- Č predstavi bistveno razliko med dejavnostma.
- D opredeli se do predstavljenega problema.

(2 točki)

6. Iz osrednjega dela besedila izvemo marsikaj o okoliščinah, v kakršnih delujeta novinar in literat. Primerjajte jih in dopolnite preglednico.

	Novinar	Literat
Omejitve pri pisanju		
Odziv na neuspeh pri bralcih		
Vloga, ki jima jo pripisuje družba		

(4 točke)

7. Čeprav iz besedila izvemo nekaj dejstev, pisec v njem predvsem predstavlja svoje mnenje o literarnem ustvarjanju in novinarskem pisanju. Med navedenimi trditvami sta dve, ki ne držita. Obkrožite črki pred njima.

- A Za pisanje lahko tako kot za sporazumevanje rečemo, da je izvirna človekova potreba.
- B Tako pisatelji kot novinarji uspešnost svojega pisanja merijo po številu bralcev.
- C Veliko staromodnih pisateljev resno jemlje svoje umetniško poslanstvo.
- Č Uspešen novinar se mora že roditi nadarjen za novinarsko pisanje.
- D Novinar si mora prizadevati za objektivno prikazovanje resničnih dogodkov, stanj in ljudi.
- E Novinarstvo hoče oblikovati resničnost in želi upoštevati samo stvarna dejstva.

(2 točki)

8. Trditvi, ki ste ju izbrali v 7. nalogi, v celoti zanikajte in zanikani povedi zapišite na črte.

(4 točke)

9. Iz uvodnega odstavka je mogoče razbrati piščevo mnenje o resni literaturi in resnem novinarstvu. V povedi povzemite njegovo mnenje.

(3 točke)

10. Uvodni odstavek (U) bi lahko uporabili tudi kot začetek radijskega razmišljanja o razmerju med novinarstvom in literarnim ustvarjanjem.

- 10.1. Še enkrat preberite prvo in drugo poved tega odstavka in presodite, katera podatka oz. besedi bi govorec pri smiselnem branju v drugi povedi posebej poudaril. Obkrožite črko pred ustrezno možnostjo.

- A Pri tem bomo izhajali iz resne literature in resnega časopisnega novinarstva.
 B Pri tem bomo izhajali iz resne literature in resnega časopisnega novinarstva.
 C Pri tem bomo izhajali iz resne literature in resnega časopisnega novinarstva.
 Č Pri tem bomo izhajali iz resne literature in resnega časopisnega novinarstva.

(2)

- 10.2. Pri izgovoru nekaterih besed iz uvodnega odstavka bi moral biti govorec posebej pozoren. Izpišite naslednje besede.

Beseda, v kateri:

- pride pri izgovoru do premene po zvonečnosti/prilikovanja: _____
 – je naglašen široki dolgi e: _____
 – črko /v/ izgovorimo kot dvoustnični [ʋ]: _____

(3)

(5 točk)

11. Temeljna pojma izhodiščnega besedila sta literatura in novinarstvo. Na podlagi 4. in 5. odstavka dopolnite njuno definicijo z manjkajočima deloma.

Literatura je _____, ki _____.

Novinarstvo je _____, ki _____.

(3 točke)

12. Novinarje in literate povezuje poslanstvo. Kakšen odnos imajo do njega, pisec izhodiščnega besedila razlaga v naslednji povedi.

Nekateri se iz njega norčujejo, nemalo (staromodnih?) novinarjev in pisateljev pa ga še jemlje resno.

- 12.1. V povedi je pisec uporabil tvorjena samostalnika *novinar* in *pisatelj*. V vsaki besedi obkrožite koren.

novinar pisatelj

(1)

- 12.2. V povedi poiščite še preostale tvorjenke in jih vpišite v ustrezni stolpec.

Izpeljanki	Sestavljenka	Zloženka	Sklop

(3)

- 12.3. Naslednjim besedam, ki spadajo v isto besedno družino kot samostalnik *pisatelj*, pripišite skladijsko podstavo.

pripisati _____

pisar _____

pisun _____

pismen _____

(4)

(8 točk)

13. Pomembna razlika med obema vrstama pisanja je po piščevem mnenju odnos do objektivnosti. Prevzete izraze, ki jih je uporabil v razmišljanju o tej razliki, povežite s sopomenskimi domačimi izrazi, tako da na črtico pred vsak prevzeti izraz zapišete ustrezno črko.

_____ objektivni

A predmeten

_____ realni

B domišljjski, sanjarski

_____ fiktivni

C posledičnost

_____ fantastični

Č nepristranski, pravični

_____ kavzalnost

D stvarni, resnični

E izmišljen, neresnični, navidezen

F vzročnost

(3 točke)

14. Prevzeta izraza sta uporabljena tudi v naslednji povedi.

Celo pri biografijah in avtobiografijah ima pisec izdatne zaloge svobode.

- 14.1. Prevzeta izraza izpišite v preglednico in jima pripišite sopomenska domača izraza.

Prevzeti izraz	Sopomenski domači izraz

(3)

- 14.2. Zakaj se je pisec odločil, da prevzetih izrazov v navedeni povedi ne bo nadomestil z domačima sopomenskima izrazoma? V trditvi podčrtajte ustrezni možnosti.

Prevzeta izraza, ki ju je pisec uporabil v navedeni povedi, sta prevzeta publicizma/frazema/termina, zato prispevata k jezikovni pravilnosti/živosti/natančnosti besedila.

(2)

(5 točk)

15. Ko pisec razmišlja o tem, kako postati novinar, v eni povedi dvakrat uporabi glagol *dati*.

Novinarstva se da naučiti, občutek poslanstva pa mlademu začetniku privzgojiti, če časopis kaj da na take reči.

- 15.1. S katerim sopomenskim izrazom bi lahko zamenjali glagol *dati* v vsakem od primerov? Zapišite ga na črto.

(se) da (naučiti) _____

(kaj) da (na take reči) _____

(2)

- 15.2. Preoblikujte zadnji stavek izpisane povedi (če *časopis ...*) tako, da boste glagol *dati* uporabili v 2. os. mn., in preoblikovani stavek zapišite na črto.

(1)

(3 točke)

16. Odnos novinarstva do etičnosti je strnjeno predstavljen v povedi *Novinarstvo naj bi bilo v principu etično*. S katerim domačim prislovom bi lahko v tej povedi nadomestili izraz *v principu*? Zapišite ga na črto.

Sopomenski prislov: _____

(2 točki)

17. V katerem naklonu je pisec uporabil glagol v povedku povedi *Novinarstvo naj bi bilo v principu etično*? Poimenujte glagolski naklon, nato pa poved preoblikujte tako, da boste postavili glagol še v oba preostala naklona (drugih oblikovnih lastnosti glagola ne spreminjajte). Odgovore zapišite na črte.

Glagolski naklon, uporabljen v izpisani povedi: _____

Preoblikovani povedi:

(5 točk)

18. Iz nadaljevanja izhodiščnega besedila izveste, kaj je vplivalo na novinarjevo izbiro glagolskega naklona v povedi iz prejšnje naloge. Preberite naslednjo poved.

V novinarstvu, kot pravijo pravila tega kodeksa, ki ga pri dobrih časopisih v glavnem spoštujejo, ne smeš povzdigovati zločina ali buditi nizkih nagonov, moraš pa razkrivati resnico.

- 18.1. Kdo spoštuje etična načela? Podčrtajte ustrezno možnost.

Vsi časopisi./Večinoma vsi dobri časopisi./Večinoma vsi časopisi./
Vsi dobri časopisi.

(1)

- 18.2. Ali naslednje trditve o sestavi navedene povedi držijo? Obkrožite DA ali NE.

V povedi sta dva glavna in dva odvisna stavka.	DA	NE
V povedi so en glavni stavek in trije odvisni.	DA	NE
Z veznikom <i>pa</i> sta povezana odvisna stavka.	DA	NE
V povedi sta poleg prilastkovega odvisnika še dva predmetna.	DA	NE
V povedi je poleg prilastkovega odvisnika tudi načinovni.	DA	NE
Prilastkov odvisnik natančneje določa stavčni člen glavnega stavka.	DA	NE

(6)

(7 točk)

19. Poved *V novinarstvu, kot pravijo pravila tega kodeksa, ki ga pri dobrih časopisih v glavnem spoštujejo, ne smeš povzdigovati zločina ali buditi nizkih nagonov, moraš pa razkrivati resnico* preoblikujte tako, da boste o besedah, zapisanih v novinarskem kodeksu, poročali s premim govorom. Preoblikovano poved zapišite na črte.

(3 točke)

20. Pisec izhodiščnega besedila govori o dveh skupinah pišočih, zato imajo v povedih pomembno vlogo osebk. V navedenih enostavnih povedih podčrtajte osebk.

Torej tako novinar kot literat do neke mere pišeta iz nuje.

Eden in drugi seveda pišeta za bralstvo.

Literatura pa praviloma noče biti ne oblikovalka ne podložnica objektivnosti, realnosti, trdih dejstev in stroge kavzalnosti.

Tu je veliki stvaritelj, arhitekt, zidar in bog avtor sam.

Zato se šteje novinarstvo za potrebno družbeno institucijo.

(3 točke)

21. Razširite naslednji enostavni povedi v dvostavni tako, da boste v vsaki obkroženi stavčni člen preoblikovali v odvisnik. Preoblikovani povedi zapišite na črte.

Torej tako novinar kot literat do neke mere pišeta iz nuje.

Brez literature bi vedeli o sebi in o drugih veliko manj.

(4 točke)

22. Pisec v osrednjem delu besedila govori o razlikah med obema vrstama pisanja. Katera priredna in podredna pomenska razmerja med stavki je uporabil v tem delu besedila? Zapišite jih v desni stolpec.

Pisatelji so vedno samouki, novinarji pa so ali niso.	
Literati nimajo lastnikov in kodeksov, ampak so svobodni kot ptički na veji,	
zato lahko hvalijo tudi morilca in komunizem,	
če jih je ravno volja.	
Pri novinarstvu naj bi bil intelekt v ospredju – časopisi so namreč zapleteni stroji za opazovanje, analizo in komentiranje dogajanja okoli sebe.	
Pisatelj posameznik se z njimi v tem pogledu ne more meriti. Tudi zato se šteje novinarstvo za potrebno družbeno institucijo (»četrti veja oblasti«),	
literatura pa »samo« za umetnost.	
Ker je od novinarstva starejša, doma v vseh časih in na vseh celinah, gre tudi pri njej očitno za notranjo družbeno potrebo.	

(4 točke)

23. Na začetku izhodiščnega besedila (v 1. in 2. odstavku) prevladuje drugo pomensko razmerje kot v osrednjem delu besedila.

23.1. Kateri veznik je trikrat uporabljen v 1. in 2. odstavku izhodiščnega besedila? Zapišite ga in poimenujte razmerje, ki ga pisec z njim izraža.

Veznik: _____ Pomensko razmerje: _____ (2)

23.2. Podčrtani povedi povežite v eno večstavčno poved, tako da boste izrazili pojasnjevalno pomensko razmerje. Večstavčno poved zapišite na črte.

(Bralcev je vedno premalo.) Če jih zmanjka, novinar pogosto postane kaj drugega, literat pa piše naprej. Torej je bolj predan svojemu početju.

(3)
(5 točk)

24. V 9. odstavku izhodiščnega besedila je govor o literatih, zato se ta podatek v njem večkrat ponovi. Kako je nanašalica iz prvega stavka izražena v nadaljevanju odlomka? Dopolnite preglednico.

Literati nimajo lastnikov in kodeksov. Svobodni so kot ptiček na veji in lahko hvalijo tudi morilca in komunizem, če jih je ravno volja. Etičnost mojstrov peresa ne skrbi, pogosto se trudijo, da bi veljavne norme sesuli, kar je nekoliko povezano s tem, da je grdo zanimivejše od lepega, nenavadno od običajnega in tako dalje. Toda vsega si – odvisno od družbenih okoliščin in trenutka – umetniki vendarle ne morejo privoščiti. Recimo odkrite hvalnice pedofiliji. Kakor koli, književnik ima pri pisanju večji občutek svobode od novinarja in zato bolj uživa.

Način navezovanja	Naveznik iz odlomka besedila
Navezovanje z zaimkom/pozaimljanje	
Navezovanje z nadpomenko	
Navezovanje s sopomenko	
Navezovanje s pomenskim opisom/parafrazo	

(4 točke)

25. V povedih iz besedila so uporabljena nekatera za novinarska besedila ne tako značilna ločila: oklepaj, pomišljaj in dvopičje. V kateri vlogi jih je uporabil pisec? Na črtico pred vsak primer zapišite črko ustrezne razlage.

_____ Če jih zmanjka, novinar običajno postane kaj drugega (zelo rad piarovec), literat pa pogosto piše naprej.

_____ Pri novinarstvu naj bi bil intelekt v ospredju – časopisi so namreč zapleteni stroji za opazovanje, analizo in komentiranje dogajanja okoli sebe.

_____ Naslednja razlika: etika.

- A Uvaja bistveno, nujno pojasnilo že zapisane misli.
- B Ločuje vrinjeni stavek od glavnega dela povedi.
- C Zaznamuje komentarje in neobvezna pojasnila pišočega.
- Č Napoveduje nov, bistveni podatek, ki še ni bil omenjen.
- D Ločuje spremni stavek od dobesečnega navedka.
- E Kaže na vsebinsko nasprotje med stavkoma v povedi.

(3 točke)

26. V katero besedilno vrsto spada izhodiščno besedilo in zakaj? Podčrtajte poimenovanje ustrezne besedilne vrste in svojo izbiro v povedi utemeljite z vsaj dvema značilnostma izbrane besedilne vrste.

Izhodiščno besedilo je poročilo/reportaža/kritika/komentar/znanstveni članek.

(4 točke)

Prazna stran